

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (harmadik tanács)

2006. július 13.*

A C-295/04–C-298/04. sz. egyesített ügyekben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a Giudice di pace di Bitonto (Olaszország) a Bírósághoz 2004. július 13-án érkezett 2004. június 30-i határozatával terjesztett elő az előtte

Vincenzo Manfredi (C-295/04)

és

a **Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA**

* Az eljárás nyelve: olasz.

között,

valamint

Antonio Cannito (C-296/04)

és

a **Fondiarria Sai SpA**

között,

valamint

Nicolò Tricarico (C-297/04), illetve

Pasqualina Murgolo (C-298/04)

és

az **Assitalia SpA**

között folyamatban lévő eljárásokban,

A BÍRÓSÁG (harmadik tanács),

tagjai: A. Rosas tanácselnök, J. Malenovský, S. von Bahr (előadó), A. Borg Barthet és
A. Ó Caoimh bírák,

főtanácsnok: L. A. Geelhoed,

hivatalvezető: L. Hewlett főtanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2005. november 10-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

- az Assitalia SpA (C-297/04. és C-298/04. sz. ügy) képviselőjében A. Pappalardo, M. Merola és D. P. Domenicucci avvocati,
- az olasz kormány képviselőjében I. M. Braguglia, meghatalmazotti minőségben, segítője M. Fiorilli avvocato dello Stato,
- a német kormány képviselőjében C. Schulze-Bahr, meghatalmazotti minőségben,
- az osztrák kormány képviselőjében C. Pesendorfer, meghatalmazotti minőségben,
- az Európai Közösségek Bizottsága képviselőjében T. Christoforou és F. Amato, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2006. január 26-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

¹ Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmek az EK 81. cikk értelmezésére vonatkoznak.

- 2 Ezeket a kérdéseket a V. Manfredi által a Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, az A. Cannito által a Fondiaria Sai SpA, valamint az N. Tricarico és P. Murgolo által az Assitalia SpA (a továbbiakban: Assitalia) ellen indított eljárásokban tették fel, amelyekben kártérítési keresetet indítottak annak érdekében, hogy e biztosítótársaságok térítsék vissza a gépjárművel, hajóval és segédmotoros kerékpárral okozott károokra vonatkozó kötelező felelősségbiztosításnak (a továbbiakban: gépjármű-felelősségbiztosítás) az említett társaságok által létrehozott és a nemzeti verseny- és piacfelügyeleti hatóság (Autorità garante della concorrenza e del mercato, a továbbiakban: AGCM) által jogellenesnek nyilvánított kartell alapján megemelt biztosítási díját.

Nemzeti jogi háttér

- 3 A verseny- és piacvédelmi szabályokra vonatkozó, 1990. október 10-i 287. sz. törvény (Legge 10 ottobre 1990, n. 287.; Norme per la tutela della concorrenza e del mercato, GURI n° 240, 1990. október 13., 3. o.; a továbbiakban: 287/90 törvény) 2. cikkének (2) bekezdése tiltja a vállalkozások közötti olyan megállapodásokat, amelyek célja vagy hatása a nemzeti piacon vagy annak jelentős részén a verseny lényeges megakadályozása, korlátozása vagy torzítása.
- 4 A 2. cikk (1) bekezdése értelmében „megállapodásnak” minősülnek a vállalkozások közötti megállapodások és/vagy összehangolt magatartások, valamint a konzorciumok, a vállalkozások társulásai és más hasonló szervezetek határozatai, még ha alapszabályban vagy rendeletben foglalt rendelkezések alapján fogadták is el őket.
- 5 A 287/90 törvény 2. cikkének (2) bekezdése alapján a tiltott megállapodás semmis, és nem válthat ki joghatásokat.

- 6 A törvény 33. cikkének (2) bekezdése szerint a megsemmisítési és kártérítési keresetek, valamint az említett törvény I–IV. címében foglalt rendelkezések – köztük a 2. cikk megsértése vonatkozásában sürgősségi intézkedések elfogadtatására irányuló keresetek – a területileg illetékes Corte d'appello előtt indíthatók.

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 7 1990. szeptember 8-i, 1999. november 10-i és 2000. február 3-i határozatával az AGCM több biztosítótársaság – köztük az alapügyben alperes három társaság – tekintetében a 287/90. sz. törvény 2. cikke alapján jogsértés miatti eljárást indított. Ez utóbbi társaságokat azért marasztalta el, mert „árukapcsolásra és versenytárs vállalkozások közötti információcserére” irányuló megállapodásban vettek részt. A jelen ügy vonatkozásában csak a versenytárs vállalkozások közötti információcserére vonatkozó megállapodás releváns.
- 8 Az AGCM megjegyezte, hogy az Európa többi részében lezajlott folyamatokkal ellentétben 1994 és 1999 között Olaszországban szokatlan és fokozódó mértékben nőttek az – egyébként kötelező – gépjármű-felelősségbiztosítási díjak.
- 9 Az AGCM továbbá megjegyezte, hogy a gépjármű-felelősségbiztosítási kötvények piacát jelentős belépési akadályok jellemzik, amelyeket elsősorban azért állítottak, mert hatékony forgalmazási hálózatot és kárügyintéző-központokból álló hálózatot kellett létrehozni az ország területén.

- 10 Az előtte folyamatban lévő eljárás során az AGCM olyan iratokhoz jutott, amelyekből kiderül, hogy számos, gépjármű-felelősségbiztosítást kínáló biztosítótársaság folytatott egymással kiterjedt és széles körű információcserét a biztosítási tevékenység minden vonatkozásában, így különösen az árak, engedmények, bevételek, a kárösszegek és a forgalmazás tekintetében.
- 11 2000. július 28-i 8546. (I377.) sz. határozatában (Bolletino 30/2000, 2000. augusztus 14.) az AGCM azt állapította meg, hogy a szóban forgó biztosítótársaságok tiltott megállapodást kötöttek a biztosítási ágazatra vonatkozó információcseréről. A megállapodás révén a vállalkozások úgy hangolhatták össze és úgy rögzíthették a gépjármű-felelősségbiztosítási díjakat, hogy közben a használókra olyan jelentős mértékű díjnövekedést terhelhettek, amelyet a piaci feltételek nem indokoltak, és a fogyasztók számára kikerülhetetlen volt.
- 12 A Tribunale amministrativo regionale per il Lazio és a Consiglio di Stato lényegében helybenhagyta az AGCM határozatát, amelyet a biztosítótársaságok megtámadtak.
- 13 Az alapügy felperesei a Giudice di pace di Bitonto előtt keresetet indítottak, valamennyi biztosítótársaságnak az AGCM által tiltottnak nyilvánított kartell alapján kifizetett díjnövekmény visszatérítésére kötelezése végett.
- 14 Az Assitalia észrevételeiből kitűnik, hogy az alapügy felperesei szerint az AGCM által lefolytatott vizsgálat feltárta, hogy a gépjármű-felelősségbiztosítási kötvények átlagos ára 20%-kal volt magasabb annál az árnál, amely akkor alakult volna ki, ha az összehangolt magatartás nem torzította volna a biztosítótársaságok verseny maga-

tartását. Az összehangolt magatartásban részt vevő társaságok jogsértése tehát a végső fogyasztók sérelmét eredményezi, mivel a gépjármű-felelősségbiztosítási díj átlagosan 20%-kal magasabb volt annál, mint amelyet a versenyszabályok megsértése nélkül kellett volna fizetniük.

- 15 Az alapügyben részt vevő biztosítótársaságok többek között arra hivatkoztak, hogy a Giudice di pace di Bitontónak nem rendelkezett hatáskörrel a 287/90 törvény 33. cikke alapján, és a visszatérítéshez fűződő jog és/vagy kártérítés elévült.
- 16 A kérdést előterjesztő bíróság úgy véli, hogy mivel az AGCM által szankcionált megállapodásban más tagállamokban bejegyzett biztosítótársaságok is részt vettek, amelyek Olaszországban is gyakorolják tevékenységüket, a hivatkozott megállapodás nemcsak a 287/90 törvény 2. cikkét sérti, hanem az EK 81. cikket is, amelynek (2) bekezdése minden tiltott megállapodást és döntést semmisnek nyilvánít.
- 17 Bármely harmadik személy, így a szolgáltatás fogyasztója vagy végső felhasználója is úgy vélheti, hogy joga van hivatkozni az EK 81. cikkel tiltott megállapodás semmisségére, és joga van kártérítést követelni az elszenvedett kárért, ha a kár és a tiltott megállapodás között ok-okozati összefüggés áll fenn.
- 18 Ha ez így van, akkor a közösségi joggal ellentétesnek tekinthető az olyan rendelkezés, mint amilyen a 287/90 törvény 33. cikke. A Corte d'appello előtti eljárásban ugyanis sokkal hosszabbak a határidők, és magasabbak a költségek, mint a Giudice di pace előtt zajló eljárásban, és ez veszélyezteti az EK 81. cikk hatékonyságát.

19 A kérdést előterjesztő bíróságnak azzal kapcsolatban is kétségei voltak, hogy összeegyeztethetőek-e az EK 81. cikkel a nemzeti jog azon rendelkezései, amelyek meghatározzák a kártérítési kereset elévülési határidejét és a fizetendő kártérítés összegét.

20 E körülmények között a C-295/04–C-297/04. sz. ügyben a Giudice di pace di Bitonto felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

- „1) Az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy az olyan vállalkozások megállapodásának vagy összehangolt magatartásának tekintetében is semmisnek nyilvánítja a biztosítótársaságok közötti, a gépjármű-felelősségbiztosítási díjaknak a piaci feltételek által nem indokolt emelését lehetővé tevő kétoldalú információcserében megvalósuló megállapodást vagy összehangolt magatartást, amelyek különböző tagállamokban vannak bejegyezve?

- 2) Az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy az feljogosítja a jogos érdekekkel bíró harmadik feleket, hogy e közösségi rendelkezés által tiltott ilyen megállapodás vagy összehangolt magatartás semmisségére hivatkozzanak, és az elszenvedett károkért kártérítést követeljenek, amennyiben ok-okozati összefüggés áll fenn a megállapodás vagy összehangolt magatartás és a kár között?

- 3) Az EK 81. cikket úgy kell értelmezni, hogy az ezen alapuló kártérítési kérelem elévülési ideje attól a naptól kezdődik, amelyen a megállapodás vagy az összehangolt magatartás létrejött, vagy úgy, hogy attól a naptól kezdődik, amikor a megállapodás vagy összehangolt magatartás megszűnt?

- 4) Az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy a nemzeti bíróságnak, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a nemzeti jog alapján fizetendő kártérítés mindenképpen kisebb a kárt okozó, megállapodásban vagy összehangolt magatartásban részt vevő vállalkozás által szerzett gazdasági előnyénél, hivatalból is bírság jellegű kártérítést kell megítélnie a károsult harmadik fél számára, amely ahhoz szükséges, hogy a fizetendő kártérítés összege nagyobb legyen a vállalkozás által szerzett előnyénél, és ezzel visszatartson az EK 81. cikke által tiltott megállapodás vagy összehangolt magatartás létrehozásától?”

21 A C-298/04. sz. ügyben a Giudice di pace di Bitonto felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

- „1) Az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy az olyan vállalkozások megállapodásának vagy összehangolt magatartásának tekintetében is semmisnek mondja ki a biztosítótársaságok közötti, a gépjármű-felelősségbiztosítási díjaknak a piaci feltételek által nem indokolt emelését lehetővé tevő kétoldalú információcserében megvalósuló, megállapodást vagy összehangolt magatartást, amelyek különböző tagállamokban vannak bejegyezve?
- 2) Az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy e cikkel ellentétes a [287/90] törvény 33. cikkével megegyező tartalmú nemzeti szabály, amely szerint a versenyellenes megállapodásokról szóló közösségi és nemzeti jogszabályok megsértéséből adódó kártérítési kérelmet harmadik feleknek is a hasonló nagyságrendű kérdésekben általában hatáskörrel rendelkező bíróság helyett más bíróság előtt kell előterjeszteniük, jelentősen növelve így az ítélethozatal költségét és idejét?
- 3) Az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy az feljogosítja a jogos érdekekkel bíró harmadik feleket, hogy a közösségi jogszabály által tiltott ilyen megállapodás

vagy összehangolt magatartás érvénytelenségére hivatkozzanak, és az elszenvedett károkért kártérítést követeljenek, amennyiben ok-okozati összefüggés áll fenn a megállapodás vagy összehangolt magatartás és a kár között?

- 4) Az EK 81. cikket úgy kell értelmezni, hogy az ezen alapuló kártérítési kérelem elévülési határideje azzal a nappal kezdődik, amelyen a megállapodás vagy az összehangolt magatartás létrejött, vagy úgy, hogy azzal a nappal, amikor a megállapodás vagy összehangolt magatartás megszűnt?
- 5) Az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy a nemzeti bíróságnak, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a nemzeti jog alapján fizetendő kártérítés mindenképpen kisebb a kárt okozó, megállapodásban vagy összehangolt magatartásban részt vevő vállalkozás által szerzett gazdasági előnyénél, hivatalból is bírság jellegű kártérítést kell megítélnie a károsult harmadik fél számára, amely ahhoz szükséges, hogy a fizetendő kártérítés összege nagyobb legyen a vállalkozás által szerzett előnyénél, és ezzel visszatartson az EK 81. cikke által tiltott megállapodás vagy összehangolt magatartás létrehozásától?”

- 22 A Bíróság elnöke 2004. szeptember 28-i végzésével az írásbeli és a szóbeli szakasz lefolytatása, valamint és az ítélet meghozatala céljából elrendelte a C-295/04–C-298/04. sz. ügyek egyesítését.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatóságáról

A Bíróság elé terjesztett észrevételek

- 23 Az Assitalia először arra hivatkozik, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket alátámasztó ténybeli és jogi háttér ismertetése nem elegendő és nem

egyértelmű ahhoz, hogy valamennyi, lehetségesen érintett fél megfelelően megfogalmazhassa vonatkozó észrevételeit, illetve hogy a Bíróság megfelelő válasszal szolgálhasson az említett kérdésekre.

24 Másodszor az Assitalia előadja, hogy a Giudice di pace di Bitonto által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatatlanok, mivel az EK-Szerződés olyan rendelkezésének értelmezésére irányul, amely nyilvánvalóan nem alkalmazható az alapügyekben.

25 Az alapügyben szereplő kartell ugyanis csak olasz területen fejtette ki hatását, és így nem érintette érzékelhető módon a tagállamok közötti kereskedelmet az EK 81. cikk értelmében (lásd különösen a C-215/96. és C-216/96. sz., Bagnasco és társai egyesített ügyekben 1999. január 21-én hozott ítéletet [EBHT 1999., I-135. o.]). Azt, hogy az EK 81. cikk nem alkalmazható, egyébként a nemzeti bíróságok előtt sem vitatták, és az AGCM-nek a 287/90 törvény 2. cikkén alapuló határozata jogerőre emelkedett. Ezenkívül a 287/90 törvény 1. cikkének (1) bekezdése megállapítja, hogy rendelkezései „azokra a megállapodásokra, erőfölénnyel való visszaélésekre és vállalkozások összefonódásaira vonatkoznak, amelyek nem tartoznak az [EK 81.] cikk és/vagy az [EK 82.] cikk vagy hasonló normatív tartalmú rendeletek [...] vagy közösségi jogi aktusok hatálya alá”.

A Bíróság álláspontja

26 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bíróság és a nemzeti bíróságok között az EK 234. cikk szerinti együttműködés értelmében egyedül az alapeljárást folytató és a meghozandó bírósági döntésért felelős nemzeti bíróság jogosult mérlegelni – az ügy sajátosságaira figyelemmel – egyrészt azt, hogy az előzetes döntéshozatal szükséges-e a döntéshozatalhoz, másrészt azt, hogy a Bíróság számára feltett kérdések relevánsak-e. Így tehát amennyiben az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések a közösségi jog értelmezésével kapcsolatosak, a Bíróság fő szabály szerint köteles eljárni (lásd

különösen a C-415/93. sz. Bosman-ügyben 1995. december 15-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-4921. o.] 59. pontját, valamint a C-316/04. sz., Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie ügyben 2005. november 10-én hozott ítélet [EBHT 2005., I-9759. o.] 29. pontját).

27 Mindazonáltal a Bíróság azt is kifejtette, hogy kivételes esetekben – saját hatáskörének vizsgálata céljából – jogosult megvizsgálni azokat a körülményeket, amelyek között a nemzeti bíróság hozzá fordult (lásd ebben az értelemben a 244/80. sz. Foglia-ügyben 1981. december 16-án hozott ítélet [EBHT 1981., 3045. o.] 21. pontját). A nemzeti bíróság előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéséről való határozathozatal megtagadásának csak akkor van helye, ha nyilvánvaló, hogy a kérdéses közösségi jogszabály értelmezése, amelyet a nemzeti bíróság kért, nem függ össze az alapeljárás tényeivel vagy céljával, vagy ha a probléma elméleti jellegű, illetőleg ha a Bíróság nem rendelkezik azon ténybeli, illetve jogi adatokkal, amelyek a feltett kérdések hasznos megválaszolásához szükségesek (lásd különösen a Bosman-ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 61. pontját és a Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 30. pontját).

28 A jelen ügyben egyik eset sem áll fenn.

29 E tekintetben meg kell állapítani egyrészt, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozat, valamint az írásbeli és szóbeli észrevételek elegendő információt szolgáltatnak a Bíróságnak ahhoz, hogy az alapeljárás tárgyát képező helyzetre tekintettel értelmezni tudja a közösségi jogi rendelkezéseket (lásd különösen a C-316/93. sz. Vaneetveld-ügyben 1994. március 3-án hozott ítélet [EBHT 1994., I-763. o.] 14. pontját és a C-378/97. sz. Wijzenbeek-ügyben 1999. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-6207. o.] 21. pontját).

30 Másrészt az Assitalia állításával ellentétben nem tűnik nyilvánvalónak az, hogy az EK 81. cikk értelmezése egyáltalán nem függ össze a tényekkel, illetve az alapeljárás tárgyával. Ennélfogva az Assitalia által előterjesztett, az EK 81. cikknek az alapügyekben való alkalmazhatatlanságára alapított kifogásnak nincsen köze a jelen ügyek elfogadhatóságához, hanem az első kérdés érdemére vonatkozik.

- 31 Másfelől emlékeztetni kell arra, hogy az EK 81. és az EK 82. cikk imperatív rendelkezés, amelyeket a nemzeti bíróságoknak hivatalból alkalmazniuk kell (lásd e tekintetben a C-126/97. sz., *Eco Swiss* ügyben 1999. június 1-jén hozott ítélet [EBHT 1999., I-3055. o.] 39. és 40. pontját).
- 32 Ebből következően az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatóak.

A C-295/04–C-298/04. sz. ügyben előterjesztett első kérdésről

- 33 A kérdést előterjesztő bíróság első kérdésével lényegében arra kér választ, hogy a biztosítótársaságok között a gépjármű-felelősségbiztosítási díjaknak a piaci feltételek által nem indokolt emelését lehetővé tevő kétoldalú információcserében megvalósuló olyan megállapodás vagy összehangolt magatartás, mint amilyen az alapügyben szerepel, amely sérti a nemzeti versenyszabályokat, minősülhet-e az EK 81. cikk megsértésének is, különös tekintettel arra, hogy a megállapodásban vagy az összehangolt magatartásban különböző tagállamokban bejegyzett vállalkozások vesznek részt.

A Bíróság elé terjesztett észrevételek

- 34 Az Assitalia szerint a Bíróságnak azt a választ kellene adnia, hogy figyelembe véve a kérdés tisztán általános voltát és eszközjellegét, lehetetlen megfelelő választ adni az EK 81. cikk alkalmazását illetően.

- 35 Az olasz kormány úgy véli, hogy az EK 81. cikk nem alkalmazható az olyan megállapodás esetén, mint amilyen az alapügyben szerepel. Ahhoz ugyanis, hogy valamely versenyellenes magatartás a közösségi szabályozás hatálya alá essen, pusztán a más tagállamokban bejegyzett vállalkozások részvételén túlmenően egy sor kritériumnak teljesülnie kell.
- 36 Az Európai Közösségek Bizottsága előadja, hogy az EK 81. cikket úgy kell értelmezni, hogy tilos a vállalkozások közötti versenykorlátozó megállapodás vagy összehangolt magatartás, amennyiben valamennyi jogi vagy ténybeli szempont alapján kellő valószínűséggel megállapítható, hogy a szóban forgó megállapodás vagy összehangolt magatartás közvetlenül vagy közvetve, ténylegesen vagy potenciálisan hatást gyakorol a tagállamok közötti kereskedelmi forgalomra. Önmagában abból a körülményből, hogy más tagállamban bejegyzett vállalkozások vettek részt ebben a megállapodásban vagy ebben az összehangolt magatartásban, még nem lehet arra a megállapításra jutni, hogy az említett megállapodás vagy összehangolt magatartás ilyen hatást gyakorol a tagállamok közötti kereskedelmi forgalomra.

A Bíróság álláspontja

- 37 Az Assitalia érvelésével ellentétben azt kell megállapítani, hogy ez a kérdés elegendően pontos ahhoz, hogy a Bíróság megfelelő válasszal szolgálhasson a kérdést előterjesztő bíróság számára.
- 38 Emlékeztetni kell továbbá arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlatnak megfelelően a nemzeti és a közösségi versenyjogi szabályok párhuzamosan alkalmazandók, mivel más-más szemszögből kezelik a korlátozó magatartásokat. Míg az EK 81. és az EK 82. cikk úgy tekinti őket, mint amelyek a tagállamok közötti kereskedelem korlátozását eredményezhetik, az egyes nemzeti jogszabályok a rájuk jellemző sajátos megfontolások alapján kizárólag ebben a keretben veszik figyelembe a korlátozó magatartásokat (lásd különösen a 14/68. sz., Wilhelm és társai ügyben 1969. február 13-án hozott ítélet [EBHT 1969., 1. o.] 3. pontját; a 253/78. és 1/79–

3/79. sz., *Giry és Guerlain és társai egyesített ügyekben* 1980. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1980., 2327. o.] 15. pontját, valamint a C-137/00. sz., *Milk Marque és National Farmers' Union ügyben* 2003. szeptember 9-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-7975. o.] 61. pontját).

39 Arra is emlékeztetni kell, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdése és az EK 82. cikk közvetlen hatállyal bír a magánszemélyek közötti jogviszonyokban, és jogokat keletkeztet az érintett személyekre vonatkozóan, amelyeket a nemzeti bíróságnak biztosítania kell (lásd a 127/73. sz., *BRT és SABAM („BRT I”)* ügyben 1974. január 30-án hozott ítélet [EBHT 1974., 51. o.] 16. pontját; a C-282/95. P. sz., *Guérin automobiles kontra Bizottság* ügyben 1997. március 18-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-1503. o.] 39. pontját, valamint a C-453/99. sz., *Courage és Crehan* ügyben 2001. szeptember 20-án hozott ítélet [EBHT 2001., I-6297. o.] 23. pontját), és hogy a közösségi jog elsődlegessége alapján nem alkalmazható a közösségi szabállyal ellentétes nemzeti jogszabály, függetlenül attól, hogy a közösségi szabályt megelőzően vagy azt követően alkották-e (lásd különösen a C-198/01. sz., *CIF*-ügyben 2003. szeptember 9-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-8055. o.] 48. pontját).

40 Minthogy azonban már az EK 81. és az EK 82. cikk megfogalmazásából is kitűnik, a közösségi versenyjogi szabályok arra a megállapodásra, illetve összehangolt magatartásra vonatkoznak, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre.

41 A tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt hatásra vonatkozó e feltétel értelmezését és alkalmazását illetően a feltétel céljából kell kiindulni, amely nem más, mint a versenyszabályozás vonatkozásában a közösségi és a tagállami jog területének egymáshoz képest történő meghatározása. Így tehát a közösségi jog hatálya alá tartozik minden olyan megállapodás és magatartás, amely oly módon érintheti a tagállamok közötti kereskedelmet, hogy ezzel sértheti a tagállamok közötti egységes piac célkitűzéseinek megvalósítását, különösen azzal, hogy felosztja a nemzeti piacokat, vagy megváltoztatja a közös piaci verseny szerkezetét (lásd e tekintetben a 22/78. sz., *Hugin kontra Bizottság* ügyben 1979. május 31-én hozott ítélet [EBHT 1979., 1869. o.] 17. pontját, valamint a C-475/99. sz., *Ambulanz Glöckner* ügyben 2001. október 25-én hozott ítélet [EBHT 2001., I-8089. o.] 47. pontját).

- 42 Ahhoz, hogy valamely döntés, megállapodás vagy magatartás alkalmas legyen a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására, objektív jogi vagy ténybeli tényezők összessége alapján kellő valószínűséggel lehetővé kell tennie, hogy közvetlenül vagy közvetetten, ténylegesen vagy lehetségesen olyan irányú hatást gyakoroljon a tagállamok közötti kereskedelmi szerkezetre, amely akadályozhatja a tagállamok közötti egységes piac célkitűzéseinek megvalósítását (lásd a 42/84. sz., Remia és társai kontra Bizottság ügyben 1985. július 11-én hozott ítélet [EBHT 1985., 2545. o.] 22. pontját és az Ambulanz Glöckner ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 48. pontját). Ezenkívül az is szükséges, hogy ez a hatás ne legyen jelentéktelen (a C-306/96. sz. Javico-ügyben 1998. április 28-án hozott ítélet [EBHT 1998., I-1983. o.] 16. pontja).
- 43 Így a Közösségen belüli kereskedelemre gyakorolt hatást rendszerint több olyan tényező együttesen váltja ki, amelyek külön-külön nem lennének szükségszerűen meghatározóak (lásd a Bagnasco és társai ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 47. pontját, valamint a C-359/01. P. sz., British Sugar kontra Bizottság ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-4933. o.] 27. pontját).
- 44 E tekintetben egyrészt meg kell állapítani – amint azt a főtanácsnok is helyesen tette indítványa 37. pontjában –, hogy az a pusztán tény, miszerint más tagállamban bejegyzett gazdasági szereplőket is találunk valamely nemzeti kartell résztvevői között, fontos értékelési szempont, ám önmagában nem meghatározó annyira, hogy arra lehetne belőle következtetni, hogy teljesül a tagállamok közötti kereskedelemre gyakorolt hatással kapcsolatos feltétel.
- 45 Másrészt amiatt, hogy valamely megállapodás csak egyetlen tagállamban történő árukereskedelemre irányul, még nem zárható ki, hogy nem érintheti a tagállamok közötti kereskedelmet (lásd a 246/86. sz., Belasco és társai kontra Bizottság ügyben 1989. július 11-én hozott ítélet [EBHT 1989., 2117. o.] 33. pontját). A valamely tagállam teljes területére kiterjedő megállapodás természeténél fogva azzal a hatással jár, hogy tartóssá teszi a nemzeti piacok részekre töredezését, és ezzel akadályozza a Szerződésben célul kitűzött gazdasági összefonódást (a 8/72. sz., Cementhandelaren kontra Bizottság ügyben 1972. október 17-én hozott ítélet [EBHT 1972., 977. o.] 29. pontja, a Remia és társai ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 22. pontja,

valamint a C-35/96. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben 1998. június 18-án hozott ítélet [EBHT 1998., I-3851. o.] 48. pontja).

- ⁴⁶ Ezenkívül a szolgáltatásokkal kapcsolatban a Bíróság már kimondta, hogy a tagállamok közötti kereskedelmi forgalomra gyakorolt hatás abban állhat, hogy a szóban forgó tevékenységeket úgy alakítják, hogy a közös piacot felosztják, és akadályozzák a szolgáltatásnyújtás szabadságát, amely pedig a Szerződés célkitűzései közé tartozik (lásd a 30/87. sz. Bodson-ügyben 1988. május 4-én hozott ítélet [EBHT 1988., 2479. o.] 24. pontját, valamint az Ambulanz Glöckner ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 49. pontját).
- ⁴⁷ A nemzeti bíróság feladata megvizsgálni azt, hogy a szóban forgó nemzeti piac sajátosságaira figyelemmel kellő valószínűséggel megállapítható-e, hogy a szóban forgó megállapodás vagy összehangolt magatartás közvetlenül vagy közvetve, ténylegesen vagy potenciálisan hatást gyakorolhat az érintett tagállamban a gépjármű-felelősségbiztosítási kötvények más tagállamban bejegyzett gazdasági szereplők által történő eladására, és hogy ez a hatás nem jelentéktelen.
- ⁴⁸ A Bíróság azonban az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elbírálása során szükség esetén pontosításokat adhat, amelyek célja, hogy a nemzeti bíróságnak iránymutatást adjanak az értelmezéshez (lásd különösen a C-79/01. sz., Payroll és társai ügyben 2002. október 17-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-8923. o.] 29. pontját).
- ⁴⁹ E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint minthogy a piac nyitott más tagállamok gazdasági szereplői által nyújtott szolgáltatások előtt, a nemzeti árkartell tagjai csak akkor tarthatják meg piaci részesedésüket, ha megvédik magukat a külföldi versenytől (a behozatalra vonatkozóan lásd a Belasco és társai kontra Bizottság ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 34. pontját, valamint a British Sugar kontra Bizottság ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 28. pontját).

- 50 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat szerint az AGCM megjegyezte, hogy a gépjármű-felelősségbiztosítási kötvények piacát jelentős belépési akadályok jellemzik, amelyeket elsősorban azért állítottak, mert hatékony forgalmazási hálózatot és kárügyintéző-központi hálózatot kellett létrehozni Olaszország egészére. A kérdést előterjesztő bíróság azonban azt is kifejti, hogy a más tagállamban bejegyzett, Olaszországban is tevékenykedő biztosítótársaságok is részt vettek az AGCM által szankcionált megállapodásban. Úgy tűnik tehát, hogy a piac nyitott a más tagállamban bejegyzett biztosítótársaságok által nyújtott szolgáltatások előtt, jöllehet az említett akadályok nehezítik a szolgáltatások nyújtását.
- 51 Ilyen feltételek mellett a nemzeti bíróság feladata megvizsgálni különösen azt, hogy járhatott-e már a megállapodás vagy az összehangolt magatartás megléte visszatartó erővel a más tagállamban bejegyzett, Olaszországban nem tevékenykedő biztosítótársaságokra, különösen azzal, hogy olyan szinten tudták összehangolni és rögzíteni a gépjármű-felelősségbiztosítási díjakat, amelyen nem éri meg ezeknek a társaságoknak ilyen biztosítást értékesíteni (lásd e tekintetben a British Sugar ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 29. és 30. pontját).
- 52 Ennélfogva a C-295/04–C-298/04. sz. ügyekben elsőként előterjesztett kérdésre azt a választ kell adni, hogy a biztosítótársaságok közötti, a gépjármű-felelősségbiztosítási díjaknak a piaci feltételek által nem indokolt emelését lehetővé tevő kétoldalú információcserében megvalósuló olyan megállapodás vagy összehangolt magatartás, mint amilyen az alapügyben szerepel, amely sérti a nemzeti versenyszabályokat, az EK 81. cikk megsértésének is minősülhet, ha – a szóban forgó nemzeti piac sajátosságaira figyelemmel – kellő valószínűséggel megállapítható, hogy a szóban forgó megállapodás vagy összehangolt magatartás közvetlenül vagy közvetve, ténylegesen vagy potenciálisan hatást gyakorolhat az érintett tagállamban a gépjármű-felelősségbiztosítási kötvények más tagállamban bejegyzett gazdasági szereplők által történő eladására, és ez a hatás nem jelentéktelen.

A C-295/04–C-297/04. sz. ügyben másodikként és a C-298/04. sz. ügyben harmadikként előterjesztett kérdésről

- 53 Ezzel a kérdéssel, amelyet a C-298/04. sz. ügyben másodikként előterjesztett kérdést megelőzően kell vizsgálni, a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra kér választ, hogy az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy bármely személynek joga van hivatkozni az e cikkel tiltott megállapodás vagy összehangolt magatartás semmisségére, és az elszenvedett károkért kártérítést követelni, amennyiben ok-okozati összefüggés áll fenn a megállapodás vagy összehangolt magatartás és a kár között.

A Bíróság elé terjesztett észrevételek

- 54 Az Assitalia szerint a Bíróságnak igennel kell válaszolnia erre a kérdésre, emlékeztetnie kell azonban arra, hogy vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a hatáskörrel rendelkező bíróságok meghatározása, valamint a közösségi jog közvetlen hatályára alapított jogok védelmét a jogalanyok számára biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása, e szabályoknak azonban tiszteletben kell tartaniuk az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét (a Courage és Crehan ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 29. pontja).
- 55 A német kormány és a Bizottság szerint az EK 81. cikket úgy kell értelmezni, hogy az feljogosítja a jogos érdekek bíróját harmadik feleket, hogy az e közösségi rendelkezés által tiltott megállapodás vagy összehangolt magatartás semmisségére hivatkozzanak, és az elszenvedett károkért kártérítést követeljenek, amennyiben ok-okozati összefüggés áll fenn a megállapodás vagy összehangolt magatartás és a kár között.

A Bíróság álláspontja

- 56 Mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy az EK 81. cikk (2) bekezdése értelmében semmis az EK 81. cikk alapján tiltott megállapodás vagy döntés.
- 57 Az állandó ítélkezési gyakorlatból következően ez a semmisség, amelyre bárki hivatkozhat, kötelező a bíróra nézve, amennyiben az EK 81. cikk (1) bekezdésének alkalmazási feltételei fennállnak, és az érintett megállapodás nem igazolható az EK 81. cikk (3) bekezdése alapján adott mentességgel (az utóbbi pontnál lásd különösen az 10/69. sz. Portelange-ügyben 1969. július 9-én hozott ítélet [EBHT 1969., 309. o.] 10. pontját). Mivel az EK 81. cikk (2) bekezdésében foglalt semmisség abszolút jellegű, az e rendelkezés alapján semmis megállapodás nem hat ki a szerződő felek jogviszonyaira, és nem érvényesíthető harmadik személyekkel szemben (lásd a 22/71. sz. Béguelin-ügyben hozott ítélet [EBHT 1971., 949. o.] 29. pontját). Ezenkívül ez a semmisség olyan, amely az érintett megállapodás, illetve döntés minden – múltbeli és jövőbeni – joghatását érintheti (lásd a 48/72. sz., Brasserie de Haecht ügyben 1973. február 6-án hozott ítélet [EBHT 1973., 77. o.] 26. pontját, valamint a Courage és Crehan ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 22. pontját).
- 58 Ezenkívül – amint azt a jelen ítélet 39. pontjában kifejtettük – az EK 81. cikk (1) bekezdése közvetlen hatállyal bír a magánszemélyek közötti jogviszonyokban, és jogokat keletkeztet az érintett személyekre vonatkozóan, amelyeket a nemzeti bíróságnak biztosítania kell.
- 59 Ebből következően bármely személynek joga van a nemzeti bíróság előtt az EK 81. cikk megsértésére (lásd a Courage és Crehan ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 24. pontját), és így az e cikkel tiltott megállapodás vagy magatartás semmiségére hivatkozni.
- 60 Továbbá ami az olyan szerződés vagy magatartás által okozott károk megtérítését illeti, amely alkalmas arra, hogy a versenyt korlátozza vagy torzítsa, emlékeztetni kell

arra, hogy az EK 81. cikk teljes érvényesülését és különösen az (1) bekezdésében megfogalmazott tilalom tényleges érvényesülését veszélyeztetné, ha nem igényelhetne bármely személy kártérítést az olyan szerződés vagy magatartás révén okozott kárért, amely alkalmas a versenyt korlátozására vagy torzítására (lásd a Courage és Crehan ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 26. pontját).

- 61 Következésképpen bármely személynek joga van az elszenvedett károkért kártérítést követelni, amennyiben ok-okozati összefüggés áll fenn a kár és az EK 81. cikkel tiltott megállapodás vagy összehangolt magatartás között.
- 62 Vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrend-szerének feladata a hatáskörrel rendelkező bíróságok meghatározása, valamint a közösségi jog közvetlen hatályára alapított jogok védelmét a jogalanyok számára biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása, e szabályok azonban egyrészt nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkoznak (egyenértékűség elve), másrészt nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrend által biztosított jogok érvényesítését (tényleges érvényesülés elve) (lásd a C-261/95. sz. Palmisani-ügyben 1997. július 10-én hozott ítélete [EBHT 1997., I-4025. o.] 27. pontját, valamint a Courage és Crehan ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 29. pontját).
- 63 Ezért a C-295/04–C-297/04. sz. ügyben másodikként és a C-298/04. sz. ügyben harmadikként előterjesztett kérdésre azt kell válaszolni, hogy az EK 81. cikket úgy kell értelmezni, hogy bármely személynek joga van hivatkozni az e cikkel tiltott megállapodás vagy összehangolt magatartás semmisségére, és joga van kártérítést követelni az elszenvedett károkért, amennyiben ok-okozati összefüggés áll fenn a megállapodás vagy összehangolt magatartás és a kár között.
- 64 Vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrend-szerének feladata megállapítani az e jog gyakorlására irányadó szabályokat, ideértve

az „ok-okozati összefüggés” fogalmának alkalmazására vonatkozó szabályokat is, tiszteletben kell azonban tartani az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.

A C-298/04. sz. ügyben másodikként előterjesztett kérdésről

- ⁶⁵ Ezzel a kérdéssel a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra kér választ, hogy az EK 81. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy e cikkel ellentétes a 287/90 törvény 33. cikkének (2) bekezdésével megegyező tartalmú nemzeti szabály, amely szerint a versenyellenes megállapodásokról szóló közösségi és nemzeti jogszabályok megsértéséből adódó kártérítési kereseteket harmadik feleknek is a hasonló nagyságrendű kérdésekben általában hatáskörrel rendelkező bíróság helyett más bíróság előtt kell előterjeszteniük, jelentősen növelve így az ítélelhozatal költségét és idejét.

A Bíróság elé terjesztett észrevételek

- ⁶⁶ Az Assitalia előadja, hogy a 287/90 törvény 33. cikkének (2) bekezdése csak a nemzeti versenyjogi rendelkezések megsértésére alapított kártérítési keresetekre vonatkozik, az EK 81. és az EK 82. cikk megsértésére alapított kártérítési keresetek ezzel szemben kifejezett jogi rendelkezés hiányában a rendes bíró hatáskörébe tartoznak.
- ⁶⁷ Ezért az igazgatási autonómia elvére tekintettel, ha a nemzeti bíróságot a 287/90 törvény 33. cikkét illetően az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvének betartására szólítanák fel, akkor azt kellene észrevennie, hogy a közösségi jogon

alapuló jogi helyzet – a kétfokú igazságszolgáltatásra tekintettel – nagyobb oltalomban részesül a nemzeti jogon alapuló jogi helyzethez képest.

- 68 Az olasz kormány előadja, hogy kizárólag az egyes tagállamok bírósági szervezeti szabályozására tartozik, hogy – az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvének tiszteletben tartása mellett – megállapítsa a szóban forgó jogvitára vonatkozó hatáskört és illetékességet.
- 69 A Bizottság arra hivatkozik, hogy az a nemzeti szabályozás, amely eltérő hatásköri szabályokat állapít meg a közösségi versenyszabályok megsértésére alapított polgári jogi keresetekre, mint amelyek a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkoznak, akkor egyeztethető össze a közösségi joggal, ha az előbbi szabályok nem kedvezőtlenebbek az utóbbiaknál, és nem teszik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrendben biztosított jogok magánszemélyek általi érvényesítését.

A Bíróság álláspontja

- 70 Mindenekelőtt ami azt a kérdést illeti, hogy a 287/90 törvény 33. cikkének (2) bekezdése csak a nemzeti versenyjogi rendelkezések megsértésére alapított kártérítési keresetekre vonatkozik, vagy az EK 81. és az EK 82. cikk megsértésére alapított kártérítési keresetekre is, Bíróságnak nem feladata sem a nemzeti jog értelmezése, sem a nemzeti jog jelen ügyben történő alkalmazásának vizsgálata (lásd különösen a C-435/93. sz. Dietz-ügyben 1996. október 24-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-5223. o.] 39. pontját és a C-265/04. sz. Bouanich-ügyben 2006. január 19-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-923. o.] 51. pontját).
- 71 Továbbá, mint az a jelen ítélet 62. pontjából is következik, vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a

hatáskörrel rendelkező bíróságok meghatározása, valamint a közösségi jog közvetlen hatályára alapított jogok védelmét a jogalanyok számára biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása, e szabályok azonban egyrészt nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkoznak (egyenértékűség elve), másrészt nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrendben biztosított jogok érvényesítését (tényleges érvényesülés elve).

- 72 Ezért a C-298/04. sz. ügyben másodikként előterjesztett kérdésre azt kell válaszolni, hogy vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a közösségi versenyjogi szabályok megsértésére alapított kártérítési keresetre vonatkozóan hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságok meghatározása, valamint a keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása, az érintett rendelkezések azonban nem kedvezőtlenebbek a nemzeti versenyjogi szabályok megsértésére alapított kártérítési keresetekre irányadó szabályoknál, és nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az EK 81. cikk által tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítésére vonatkozó jog érvényesítését.

A C-295/04–C-297/04. sz. ügyben harmadikként és a C-298/04. sz. ügyben negyedikként előterjesztett kérdésről

- 73 A kérdést előterjesztő bíróság ezzel a kérdéssel lényegében arra kíván választ kapni, hogy úgy kell-e értelmezni az EK 81. cikket, hogy ellentétes vele az a nemzeti jogszabály, amely szerint az EK 81. cikk által tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítése iránti kérelem elévülési ideje attól a naptól kezdődik, amelyen a tiltott megállapodás vagy az összehangolt magatartás létrejött.

A Bíróság elé terjesztett észrevételek

- 74 Az Assitalia előadja, hogy az igazgatási autonómia elve alapján a nemzeti bíróság feladata – az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét tiszteletben tartásával és a nemzeti jogrendszer figyelembevételével – megállapítani az elévülés határidejét és alkalmazásának módját (lásd a C-312/93. sz. Peterbroeck-ügyben 1995. december 14-én hozott ítéletet [EBHT 1995., I-4599. o.]).
- 75 Az olasz kormány előadja, hogy a megállapodásból eredő negatív hatások elleni védelem a megállapodás létrejöttének napjától kezdve hatékony. Ezért ettől az időponttól kezdődik az EK 81. cikkre alapított kártérítési kérelem elévülési ideje.
- 76 A Bizottság előadja, hogy vonatkozó közösségi rendelkezések hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszere irányadó az olyan kérdésekre, mint a közösségi versenyjogi szabályok megsértésére alapított keresetek elévülési határideje, ez a határidő azonban nem lehet kedvezőlenebb a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkozó elévülési határidőnél, és nem teheti a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé a közösségi jogrend által biztosított jogok érvényesítését.

A Bíróság álláspontja

- 77 Amint azt a jelen ítélet 62. pontjában kifejtettük, vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a közösségi jog

közvetlen hatályára alapított jogok védelmét a jogalanyok számára biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása, tiszteletben kell azonban tartani az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.

- 78 Az a nemzeti jogszabály, amely szerint a kártérítési kérelem elévülési ideje attól a naptól kezdődik, amelyen a megállapodás vagy az összehangolt magatartás létrejött, a gyakorlatban lehetetlenné teheti a tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítésére vonatkozó jog érvényesítését, különösen, ha ez a nemzeti jogszabály rövidebb elévülési határidőt is megállapít, és kizárja az elévülés nyugvását.
- 79 Ilyen helyzetben, folyamatos és ismételt jogsértés esetén ugyanis nem kizárt, hogy az elévülési határidő még a jogsértés megszüntetése előtt lejár, és ebben az esetben azoknak, akik az elévülési határidő lejártát követően szenvednek kárt, nincs lehetőségük keresetet benyújtani.
- 80 A nemzeti bíróság feladata megvizsgálni, hogy az alapügyben tárgyalt nemzeti jogszabály esetén fennáll-e ez a helyzet.
- 81 A C-295/04–C-297/04. sz. ügyben harmadikként és a C-298/04. sz. ügyben negyedikként előterjesztett kérdésre ezért azt a választ kell adni, hogy vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata megállapítani az EK 81. cikk által tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítése iránti kérelem elévülési idejét, ennek során azonban tiszteletben kell tartani az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.
- 82 E tekintetben a nemzeti bíróság feladata megállapítani azt, hogy az a nemzeti jogszabály, amely szerint az EK 81. cikk által tiltott megállapodással vagy

magatartással okozott kár megtérítése iránti kérelem elévülési ideje attól a naptól kezdődik, amelyen a tiltott megállapodás vagy az összehangolt magatartás létrejött – különösen ha ez a nemzeti jogszabály rövidebb elévülési határidőt is megállapít, és kizárja az elévülés nyugvását –, a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé teszi-e a kártérítési igény érvényesítését.

A C-295/04–C-297/04. sz. ügyben negyedikként és a C-298/04. sz. ügyben ötödikként előterjesztett kérdésekről

- 83 A kérdést előterjesztő bíróság ezzel a kérdéssel lényegében arra kíván választ kapni, hogy úgy kell-e értelmezni az EK 81. cikket, miszerint a nemzeti bírónak bíróság jellegű kártérítést kell megítélnie annak érdekében, hogy a kártérítés nagyobb legyen az EK 81. cikket megsértő gazdasági szereplő által szerzett előnynél, és ezzel viszsztatartson az e rendelkezéssel tiltott megállapodás vagy összehangolt magatartás létrehozásától.

A Bíróság elé terjesztett észrevételek

- 84 Az Assitalia arra hivatkozik, hogy a versenyellenes magatartás folytán károsult harmadik személyeknek megítélt büntető jellegű kártérítések kérdésére ismét az igazgatási autonómia elve vonatkozik. Mivel a közösségi jog nem szabályozza a büntető jellegű kártérítést, az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata azon kritériumok meghatározása, amelyek lehetővé teszik a kártérítés mértékének megállapítását, ám ennek során tiszteletben kell tartani az egyenértékűség és a

tényleges érvényesülés elvét (lásd különösen a C-46/93. és C-48/93. sz., Brasserie du pêcheur és Factortame egyesített ügyekben 1996. március 5-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-1029. o.] 89. és 90. pontját).

⁸⁵ Az olasz kormány előadja, hogy a büntető jellegű kártérítés intézménye mind az olasz jogrendszertől, mind a kártérítés intézményének alapvető értelmétől idegen. Ez utóbbit ugyanis úgy kell érteni, mint a károsult által elszenvedett és bizonyított kár megtérítésére irányuló intézkedést. Semmi esetre sem lehet büntető vagy megtorló rendeltetése, mivel az ilyen rendeltetés a törvény hatálya alá tartozik.

⁸⁶ A német kormány úgy ítéli meg, hogy erre a kérdésre nemmel kell válaszolni.

⁸⁷ Az osztrák kormány szerint az EK 81. cikk alkalmazásának biztosításához nem szükséges hivatalból bírság jellegű kártérítést megítélni a károsult harmadik félnek, mivel a károsult gazdagodása nem cél és nem szükséges. A tagállami jogrendszerek többsége nem fűz ilyen jogi következményeket az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértéséhez. Inkább kártérítésekkel és tilalmakkal kapcsolatban biztosítanak olyan jogokat, amelyek elegendőek az EK 81. cikk hatékony végrehajtásához.

⁸⁸ A Bizottság úgy véli, hogy vonatkozó közösségi rendelkezések hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszere irányadó az olyan kérdésekre, mint a közösségi versenyjogi szabályok megsértésével okozott kár megítélése, ilyen esetben azonban a kártérítés a károsult számára nem lehet kedvezőtlenebb annál, mint amelyet hasonló hazai jogi igény esetén kapott volna.

A Bíróság álláspontja

- 89 Mint az az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, a hatáskörükben eljárva közösségi jogi rendelkezéseket alkalmazó nemzeti bíróságoknak az a feladata, hogy teljes érvényesülést biztosítsanak ezeknek a szabályoknak, és védjék a közösségi jog által a magánszemélyeknek biztosított jogokat (lásd különösen a 106/77. sz. Simmenthal-ügyben 1978. március 9-én hozott ítélet [EBHT 1978., 629. o.] 16. pontját; a C-213/89. sz., Factortame és társai ügyben 1990. június 19-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-2433. o.] 19. pontját, valamint a Courage és Crehan ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 25. pontját).
- 90 Amint azt a jelen ítélet 60. pontjában kifejtettük, az EK 81. cikk teljes érvényesülését és különösen az (1) bekezdésében megfogalmazott tilalom tényleges érvényesülését kockáztatná, ha nem igényelhetne bármely személy kártérítést olyan szerződés vagy magatartás által okozott kárért, amely alkalmas a versenyt korlátozására vagy torzítására.
- 91 Az ilyen jog lényegében megerősíti a közösségi versenyjogi szabályok hatékonyságát, és gyengíti azokat a gyakran rejtett megállapodásokat vagy gyakorlatokat, amelyek alkalmasak arra, hogy a versenyt korlátozzák vagy torzítsák. Ebből a szempontból a nemzeti bíróságok előtti kártérítési keresetek jelentősen hozzájárulhatnak a Közösségen belüli hatékony verseny fenntartásához (a Courage és Crehan ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 27. pontja).
- 92 Ami a kártérítés megítélését és a bíróság jellegű kártérítés lehetőségét illeti, vonatkozó közösségi rendelkezések hiányában a tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata azon kritériumok meghatározása, amelyek lehetővé teszik a kártérítés mértékének megállapítását, ennek során azonban tiszteletben kell tartani az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.

- 93 E tekintetben a közösségi versenyjogon alapuló keresetek esetén az egyenértékűség elvének megfelelően egyrészt lehetővé kell tenni különleges kártérítések megítélését, mint amilyen a kivételes vagy bírság jellegű kártérítés, amennyiben ilyen kártérítés a nemzeti jog alapján hasonló keresetek esetén megítélhető (lásd e tekintetben a *Brasserie du pêcheur* és *Factortame* ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 90. pontját).
- 94 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint azonban a közösségi jog nem akadályozza meg a nemzeti bíróságokat, hogy ügyeljenek arra, hogy a közösségi jogrend által biztosított jogok védelme ne járjon az azt élvezők jogalap nélküli gazdagodásával (lásd különösen a 238/78. sz., *Ireks-Arkady* kontra Bizottság és Tanács ügyben 1979. október 4-én hozott ítélet [EBHT 1979., 2955. o.] 14. pontját; a C-441/98. és C-442/98 sz., *Michailidis* egyesített ügyekben 2000. szeptember 21-én hozott ítélet [EHBT 2000., I-7145. o.] 31. pontját, valamint a *Courage* és *Crehan* ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 30. pontját).
- 95 Másrészt a tényleges érvényesülés elvéből és abból, hogy bármely személy igényelhet kártérítést olyan szerződés vagy magatartás által okozott kárért, amely alkalmas a versenyt korlátozására, az következik, hogy a károsultak nemcsak a tényleges kár (*damnum emergens*) megtérítését követelhetik, hanem az elmaradt haszon (*lucrum cessans*) megtérítését, valamint a kamatok megfizetését is.
- 96 Az elmaradt haszon megtérítésének a megtérítendő kár címén történő teljes kizárása nem engedhető meg a közösségi jog megsértése esetén, mivel különösen a gazdasági és üzleti jellegű jogviták esetén az elmaradt haszon teljes kizárása gyakorlatilag lehetetlenné tenné a kártérítést (lásd a *Brasserie du pêcheur* és *Factortame* ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 87. pontját, valamint a C-397/98. és C-410/98. sz., *Metallgesellschaft* és társai egyesített ügyekben 2001. március 8-án hozott ítélet [EBHT 2001., I-1727. o.] 91. pontját).

- 97 A kamatfizetéssel kapcsolatban a Bíróság a C-271/91. sz. Marshall-ügyben 1993. augusztus 2-án hozott ítélet [EBHT 1993., I-4367. o.] 31. pontjában kimondta, hogy a kamatok nyújtását az alkalmazandó nemzeti szabályokkal összhangban úgy kell tekinteni, mint a kártérítés lényeges összetevőjét.
- 98 Következésképpen a C-295/04–C-297/04. sz. ügyekben negyedikként és a C-298/04. sz. ügyben ötödikként előterjesztett kérdésre azt a választ kell adni, hogy vonatkozó közösségi rendelkezések hiányában a tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata azon kritériumok meghatározása, amelyek lehetővé teszik az EK 81. cikkel tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítése mértékének megállapítását, ennek során azonban tiszteletben kell tartani az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.
- 99 Ezért egyrészt az egyenértékűség elvének megfelelően, ha a közösségi versenyjogon alapuló keresetekhez hasonló tagállami keresetek esetén megítélhetők különleges kártérítések – mint amilyen a kivételes vagy bírság jellegű kártérítés –, akkor az előbbi keresetek esetén is lehetővé kell ezeket tenni. A közösségi jog azonban nem akadályozza meg a nemzeti bíróságokat, hogy ügyeljenek arra, hogy a közösségi jogrend által biztosított jogok védelme ne járjon az azt élvezők a jogalap nélküli gazdagodásával.
- 100 Másrészt a tényleges érvényesülés elvéből és abból, hogy bármely személy igényelhet kártérítést az olyan szerződés vagy magatartás által okozott kárért, amely alkalmas a versenyt korlátozására, az következik, hogy a károsultak nemcsak a tényleges kár (*damnum emergens*) megtérítését követelhetik, hanem az elmaradt haszon (*lucrum cessans*) megtérítését, valamint a kamatok megfizetését is.

A költségekről

- 101 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (harmadik tanács) a következőképpen határozott:

- 1) Biztosítótársaságok közötti, a gépjármű-felelősségbiztosítási díjaknak a piaci feltételek által nem indokolt emelését lehetővé tevő kétoldalú információcserében megvalósuló olyan megállapodás vagy összehangolt magatartás, mint amilyen az alapügyben szerepel, amely sérti a nemzeti versenyszabályokat, az EK 81. cikk megsértésének is minősülhet, ha – a szóban forgó nemzeti piac sajátosságaira figyelemmel – kellő valószínűséggel megállapítható, hogy a szóban forgó megállapodás vagy összehangolt magatartás közvetlenül vagy közvetve, ténylegesen vagy potenciálisan hatást gyakorolhat az érintett tagállamban a gépjármű-felelősségbiztosítási kötvények más tagállamban bejegyzett gazdasági szereplők által történő eladására, és ez a hatás nem jelentéktelen.
- 2) Az EK 81. cikket úgy kell értelmezni, hogy bármely személynek joga van hivatkozni az e cikkel tiltott megállapodás vagy összehangolt magatartás semmisségére, és joga van kártérítést követelni az elszenvedett károkért, amennyiben ok-okozati összefüggés áll fenn a megállapodás vagy összehangolt magatartás és a kár között.

Vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata megállapítani az e jog gyakorlására irányadó

szabályokat, ideértve az „ok-okozati összefüggés” fogalmának alkalmazására vonatkozó szabályokat is, tiszteletben kell azonban tartani az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.

- 3) Vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata a közösségi versenyjogi szabályok megsértésére alapított kártérítési keresetre vonatkozóan hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságok meghatározása, valamint a keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása, az érintett rendelkezések azonban nem lehetnek kedvezőtlenebbek a nemzeti versenyjogi szabályok megsértésére alapított kártérítési keresetekre irányadó szabályoknál, és nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az EK 81. cikk által tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítésére vonatkozó jog érvényesítését.

- 4) Vonatkozó közösségi szabályozás hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata megállapítani az EK 81. cikk által tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítése iránti kérelem elévülési idejét, ennek során azonban tiszteletben kell tartani az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.

E tekintetben a nemzeti bíróság feladata megállapítani azt, hogy az a nemzeti jogszabály, amely szerint az EK 81. cikk által tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítése iránti kérelem elévülési ideje attól a naptól kezdődik, amelyen a tiltott megállapodás vagy az összehangolt magatartás létrejött – különösen, ha ez a nemzeti jogszabály rövidebb elévülési határidőt is megállapít, és kizárja az elévülés nyugvását –, a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézé teszi-e a kártérítési igény érvényesítését.

- 5) **Vonatkozó közösségi rendelkezések hiányában a tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata azon kritériumok meghatározása, amelyek lehetővé teszik az EK 81. cikkel tiltott megállapodással vagy magatartással okozott kár megtérítése mértékének megállapítását, ennek során azonban tiszteletben kell tartani az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét.**

Ezért egyrészt az egyenértékűség elvének megfelelően, ha a közösségi versenyjogon alapuló keresetekhez hasonló tagállami keresetek esetén megítélhetők különleges kártérítések – mint amilyen a kivételes vagy bírság jellegű kártérítés –, akkor az előbbi keresetek esetén is lehetővé kell ezeket tenni. A közösségi jog azonban nem akadályozza meg a nemzeti bíróságokat, hogy ügyeljenek arra, hogy a közösségi jogrend által biztosított jogok védelme ne járjon az azt élvezők a jogalap nélküli gazdagodásával.

Másrészt a tényleges érvényesülés elvéből és abból, hogy bármely személy igényelhet kártérítést az olyan szerződés vagy magatartás által okozott kárért, amely alkalmas a versenyt korlátozására, az következik, hogy a károsultak nemcsak a tényleges kár (*damnum emergens*) megtérítését követelhetik, hanem az elmaradt haszon (*lucrum cessans*) megtérítését, valamint a kamatok megfizetését is.

Aláírások